

ОЗНАКИ ВОЛОДІННЯ ТА КОНТРОЛЮ, ЯК СКЛАДОВІ КОНЦЕПЦІЇ БЕНЕФІЦІАРНОГО ВЛАСНИКА

БЕНЮХ Олександр Володимирович - аспірант кафедри міжнародного та європейського права Факультету права та міжнародних відносин Державного університету «Київський авіаційний інститут»

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0000-7224-3755>

DOI: <https://doi.org/10.71404/NP.2026.1.66>

У статті здійснено комплексний правовий аналіз етапів еволюції концепції бенефіціарного власника в міжнародному праві – від її формування в англійському праві трастів і подальшої рецепції в модельних податкових конвенціях ОЕСР до сучасного закріплення у глобальних стандартах прозорості, фінансового моніторингу та протидії відмиванню коштів і фінансуванню тероризму. Метою дослідження є з'ясування правової природи поняття «бенефіціарний власник», виявлення основних етапів трансформації цього поняття та визначення його функціонального значення у міжнародному податковому праві й системі AML/CFT. Методологічну основу становлять історико-правовий, порівняльно-правовий, формально-юридичний, доктринальний і функціональний методи, що дали змогу простежити перехід від вузького податково-договірного розуміння *beneficial owner* як інструменту протидії *treaty shopping* до ширшого підходу FATF, у межах якого ключового значення набуває встановлення кінцевої фізичної особи, яка фактично володіє або контролює актив, юридичну особу чи правове утворення. Обґрунтовано, що первісно поняття *beneficial owner* виконувало допоміжну функцію у тлумаченні положень статей 10–12 Модельної податкової конвенції ОЕСР та було спрямоване на усунення зловживань через агентів, номінальних утримувачів і кондуїтні структури. Показано, що після трансформацій, пов'язаних із посиленням глобального режиму AML/CFT, концепція бенефіціарного власника набула міжгалузевого характеру та стала одним із центральних інструментів прозорості структури власності, належної

перевірки клієнтів, податкової відкритості та фінансової безпеки. Доведено, що сучасне міжнародно-правове розуміння бенефіціарного власника ґрунтується на принципі «сутність над формою» та передбачає пріоритет фактичного економічного інтересу й контролю над формальним юридичним титулом. Зроблено висновок, що еволюція цієї концепції відображає загальну тенденцію до уніфікації міжнародних стандартів щодо встановлення, верифікації та використання інформації про бенефіціарних власників у податкових, фінансових і безпекових цілях.

Ключові слова: бенефіціарний власник, право власності, контроль, активи, поріг володіння, відмивання коштів, бенефіціарна власність, фінансовий моніторинг, міжнародне податкове право, FATF, ОЕСР

Актуальність наукової розробки обраної теми зумовлюється тим, що в умовах постійного ускладнення транснаціональних корпоративних структур, глобалізації фінансових ринків та посилення взаємозв'язку між податковим регулюванням і режимом протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму саме зміст і функціональне навантаження поняття бенефіціарної власності дедалі більше визначають ефективність міжнародно-правових механізмів фінансової прозорості. Концепція, яка в 1970–1980-х роках формувалася як вузький, спеціалізований інструмент міжнародного податкового права для запобігання зловживанню конвенційними податковими пільгами, сьо-

годні перетворилася на міжгалузеву категорію, що одночасно слугує для цілей міжнародного права та глобального режиму щодо боротьби з відмиванням коштів отриманих злочинним шляхом та антикорупційної політики. У цьому контексті особливої ваги набуває дослідження питань того, яким чином еволюція поняття бенефіціарної власності – від ранніх формулювань у Модельній конвенції ОЕСР до новітніх редакцій Рекомендацій FATF – вплинула на зміну балансу між формальним володінням, фактичним контролем, прозорістю корпоративних структур і вимогами до розкриття інформації про кінцевих бенефіціарних власників.

Питання правової природи бенефіціарної власності та її ролі в міжнародному податковому праві й національних податкових системах послідовно розробляються в українській та зарубіжній доктрині. В українському праві вихідною точкою є праці П. О. Селезеня, який одним із перших системно проаналізував правозастосовні аспекти положень про бенефіціарного отримувача в податковому законодавстві України та окреслив ключові проблеми імплементації договірної концепції *бенефіціарного власника* у національну податкову практику [1] та в судовій практиці іноземних країн [2]. Питання, пов'язані із інтеграцією концепції бенефіціарного власника в податкові угоди та національне право, досліджує А. Г. Косенкова, яка аналізує зміст і функції цієї категорії в угодах про уникнення подвійного оподаткування [3], а у дисертаційному дослідженні пропонує цілісну характеристику правового статусу бенефіціарного власника в Україні та державах – членах ЄС, поєднуючи договірний, національно-правовий та наднаціональний (європейський) рівні регулювання [4].

У міжнародній доктрині концепція бенефіціарної власності посідає помітне місце в працях провідних дослідників міжнародного податкового права. К. Vogel розглядає концепцію бенефіціарного власника у контексті системного тлумачення Модельної конвенції ОЕСР та співвідношення договірних і національних категорій [5]. С. du Toit простежує еволюцію цього терміна протягом понад сорока п'яти років, від перших

спроб його використання в Модельній конвенції ОЕСР 1977 року до сучасних дискусій щодо міжнародно-правового змісту бенефіціарної власності [6]. Р. Baker, Jan Gooijer та R. Collier аналізують, відповідно, прецедент *Indofood* і його вплив на подальше тлумачення поняття бенефіціарного власника, різноманіття судових підходів та спроби ОЕСР гармонізувати тлумачення через зміни 2011–2014 років, а також проблему «прозорості/непрозорості» цієї категорії в контексті протидії ухиленню від оподаткування [7; 8; 9; 10]. С. Намга та J. J. A. M. Korving досліджують співвідношення підходів ОЕСР та ЄС до бенефіціарної власності, виявляючи як точки зближення, так і напруження між «класичним» договірним підходом і судовою практикою Суду ЄС [11].

Фундаментальною теоретичною передумовою для осмислення бенефіціарної власності є також розвиток концепцій поділу юридичного та вигодоодержувального титулів у праві справедливості, що знайшло класичне відображення в сучасних працях з англійського права трастів – насамперед у капітальних виданнях *Snell's Equity* та монографії Р. Pettit, присвяченій праву справедливості й праву трастів [12; 13].

Мета

Спираючись на актуальні питання, що постають в міжнародному праві у зв'язку з створенням і розвитком концепції бенефіціарної власності, метою статті є – розкриття співвідношення володіння і контролю у міжнародних стандартах, з урахуванням історичної динаміки від норм міжнародного податкового права до сучасного регулювання у сфері протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму.

Варто насамперед звернути увагу, що оновлення стандартів FATF у 2022 році істотно змінило не лише технічні вимоги до прозорості бенефіціарної власності, а й акценти у розумінні самої сутності цієї категорії. Уточнюючи критерії «адекватної, точної та актуальної» інформації про бенефіціарних власників, FATF фактично виходить із того, що для цілей протидії відмиванню коштів і фінансуванню тероризму важливо не тільки встановити особу бенефіціарного власника,

а й зафіксувати способи та механізми, через які він реалізує бенефіціарне володіння або контроль над відповідною юридичною особою чи правовим утворенням. На нашу думку, «Адекватна» інформація у цьому контексті означає охоплення як персональних даних бенефіціарного власника, так і структурних зв'язків, що забезпечують йому можливість впливу; «точна» інформація передбачає її попередню верифікацію, а «актуальна» – регулярне оновлення впродовж розумного періоду відповідно до ризикового профілю суб'єкта [14].

Таке уточнення стандартів показово зміщує фокус від суто формальних ознак (розмір частки в капіталі, номінальний статус засновника тощо) до змістовних характеристик володіння та контролю як двох базових складових бенефіціарної власності. З одного боку, володіння фіксується через юридичні та фактичні титули (частка у статутному капіталі, право на дивіденди, участь у розподілі активів), з іншого – контроль виявляється через можливість визначати стратегічні рішення, впливати на склад органів управління, блокувати чи нав'язувати ключові корпоративні дії, у тому числі за допомогою договірних, трастових або інших складних конструкцій. Саме тому в межах сучасної концепції бенефіціарного власника ознаки володіння та контролю мають розглядатися не ізольовано, а у взаємозв'язку як взаємодоповнювальні критерії, які дозволяють відокремити формального власника від особи, що реально отримує вигоди та здійснює визначальний вплив на діяльність суб'єкта [14].

Тобто, ми бачимо, що FATF наголошує на важливості достовірності інформації про бенефіціарного власника, однак не деталізує формальну сторону фіксації такої інформації.

Наступною важливою віхою в еволюції концепції бенефіціарної власності стало оновлення підходів FATF до розуміння «контролю» у березні 2023 року з виданням *Guidance on Transparency and Beneficial Ownership of Legal Persons*[15]. Саме в цьому документі ми можемо відмітити перехід від власності до контролю як самостійного критерію

В аналітичній статті М. Innes описує цю трансформацію як стратегічний перехід FATF: «FATF запропонувала альтернативну стратегію: не власність, чи контрольована вона чи ні, а контроль сам по собі. Організація взяла на приціл м'яку силу (soft power)»[16]. Ми погоджуємось з підходом автора, що такі зміни в міжнародних стандартах боротьби з відмиванням коштів отриманих злочинним шляхом означають фундаментальну зміну підходу. Якщо у Настановах 2014 року видання FATF вимагали, щоб контроль був пов'язаний із власністю або аналогічний до власності, то Настанови 2023 року визнають контроль самостійним критерієм для визначення бенефіціарної власності[16].

Водночас FATF та ряд національних законодавств встановлює певний поріг володіння юридичними особами, щоб такі учасники юридичних осіб могли бути визнані бенефіціарними власниками. Такий підхід був предметом розгляду на науково-теоретичному рівні. У доктринальних дослідженнях, зокрема у роботі E.P.M. Vermeulen та ін. (2013), підкреслювалася проблема порогового підходу: «контроль-посилюючі механізми схильні до серйозних агентських проблем»[17]. Такі зауваження стосувались актуальних і дійсних проблем імплементації відповідних правових норм, що було підтверджено тим, що FATF визнала, що 25% поріг володіння створив непередбачений ефект для уникнення ідентифікації бенефіціарних власників[18].

З метою вирішення зазначених проблем, у параграфі 37 Настанов FATF 2023 року встановлюється, що поріг володіння «не повинен перевищувати максимум 25%», але країни можуть встановлювати нижчі пороги[15].

В параграфі 35 уточнюється: «Особи, які здійснюють кінцевий контроль над юридичною особою, повинні бути ідентифіковані як бенефіціарні власники, незалежно від того, чи володіють вони акціями понад будь-який встановлений мінімальний поріг володіння»[19].

Водночас, Настанови FATF почали застосовувати розширене розуміння механізмів контролю бенефіціарного власника.

Параграф 36 Настанов 2023 року вимагає від країн розглядати «різні типи інтересів власності та способи здійснення контролю над юридичною особою», включаючи права голосу, економічні права, конвертовані акції та непогашений борг[15]. Тобто, можна зробити висновок, що FATF розглядає будь-які юридичні і організаційні механізми впливу та зв'язку з юридичною особою, що може призводити до здійснення контролю над юридичною особою.

В продовження такого підходу, Параграф 42 Настанов 2023 року визнає, що «іноді інтереси власності можуть бути настільки розпорошені, що не існує жодного акціонера, який би здійснював контроль над юридичною особою через володіння»[15]. У таких випадках необхідно встановлювати факт контролю через інші механізми.

На доктринальному рівні питання впливу прозорості бенефіціарної власності знайшло відображення в ряді досліджень. Ми погоджуємось з висновками, що зроблені у дослідженні деяких західних авторів що підкреслюють вплив стандартів прозорості бенефіціарної власності на три окремі бізнес-функції, та факту складності застосування критеріїв контролю на практиці[32]. Зокрема, дослідження G. Pavlidis критично аналізує так звану «темну сторону» стандартів FATF, зокрема проблеми де-рискінгу та фінансового виключення певних юридичних осіб з можливості нормально функціонувати, що виникають через жорсткість критеріїв ідентифікації бенефіціарних власників[21].

Як зазначалось вище в доктринальних дослідженнях і в аналітичних звітах FATF застосування порогів власності з метою визначення бенефіціарного власника призвела до виникнення проблема розмиття власності в юридичній особи так званого diluted ownership. Ми погоджуємось, що дійсно одним із найскладніших викликів у застосуванні концепції бенефіціарної власності є ситуація розмитого володіння (diluted ownership), коли структура власності настільки розподілена між численними акціонерами, що жоден з них не досягає встановленого порогу володіння (зазвичай 25%) [22]. Як зазначається в дослідженні IMF, «на

певному етапі кількість акціонерів може також розпорошити власність достатньо, щоб ідентифікація кожного окремого бенефіціарного власника була б неможливою і створювала б надто велике адміністративне навантаження»[15].

Ця проблема особливо актуальна для компаній, чії акції розміщені на біржах та публічно торгуються та інвестиційних фондів. В своєму дослідженні А. Кнобел слушно підкреслює: «частка 0,01% акцій компанії, що розміщена на біржі, може бути вартою мільйонів доларів, попри те що не дає жодного контролю над нею»[23]. Проте більшість юрисдикцій звільняють такі компанії від вимог щодо розкриття бенефіціарної власності або застосовують високі порогові, що робить неможливим ідентифікацію справжніх бенефіціарів[23].

Всі описані вище проблемні питання правозастосування норм міжнародного права є актуальними і для національного законодавства в Україні. Українська судова практика стикнулась з цим розмивання частки та ідентифікація реальних бенефіціарів в процесі правозастосування про що буде йти мова нижче. Проблематика розмиття частки володіння знайшла відображення в українській судовій практиці через інститут розмивання часток власності. Наприклад, Верховний Суд України (тут та надалі - Суд) у справі №911/266/22 (постанова від 10.01.2024) ідентифікував цю колізію та встановив принципово важливий підхід до розмежування номінального та реального бенефіціарного власника в ситуаціях, коли маніпулювання корпоративним контролем[24]. В своїй постанові Суд зазначив: «Статус кінцевого бенефіціарного власника визначається не лише за відомостями із публічних реєстрів, а й насамперед за фактом того, хто здійснює фактичне управління юридичною особою (має вирішальний вплив). Саме цим кінцевий бенефіціарний власник відрізняється від номінального власника»[24].

Зазначена вище правова позиція підкреслює, що навіть у випадках, коли формальна власність є розмитою або передана номінальним власникам (тобто тим які не мають фактичної здатності володіти, ко-

ристуватись та розпоряджатись), необхідно встановлювати особу, яка здійснює фактичний контроль над юридичною особою. Як зазначив суд при вирішенні спору про розмивання частки: «Вирішення спору... залежить від того, чи була особа, яка ухвалила відповідне рішення, реальним директором та акціонером, який мав право ухвалювати будь-які рішення від імені компанії... чи особою, яка лише номінально володіла акціями»[24].

Згадані підходи у судовій практиці ілюструють правозастосовчу реалізацію концепції «other means of control» в українському правовому полі, де формальне володіння акціями може не відповідати реальному контролю над юридичною особою. Що ж є таке концепція «other means of control» та як вона може повпливати на рішення проблеми розмиття частки володіння. Як вже згадувалось раніше Стандарти FATF визнають проблему розмиття частки і пропонують концепцію «інших засобів контролю» як альтернативний механізм ідентифікації бенефіціарного власника або ж кінцевого бенефіціарного власника. Згідно з параграфом 42 Настанов 2023 року, якщо «частка власності настільки диверсифікована, що не існує жодної фізичної особи (чи то діючої самостійно, чи разом з іншими), що здійснює контроль над юридичною особою через володіння, тоді необхідно досліджувати питання контролю через «інші засоби»[15].

ІМФ в своїх аналітичних звітах так пояснює значення цього механізму: «Інші засоби можуть включати виконання значної впливової функції або бути тісно пов'язаним з акціонером та/або мати можливість здійснювати вплив на них»[22].

На науковому рівні це питання розкриває в своїх дослідженнях А. Кнобел та детально аналізує та відмічає різноманітні механізми контролю, що не пов'язані з володінням акціями а саме:

1) Якщо у особи є права призначати директорів. Навіть за відсутності значної частки власності, особа, що має право призначати або звільняти більшість членів ради директорів, здійснює ефективний контроль над компанією.

2) Якщо особі надана довіреність (power of attorney) з широкими повноваженнями. Автор відмічає, що особи з довіреністю або аналогічним правом адмініструвати юридичну особу або її банківські рахунки (переказувати або знімати кошти) повинні також реєструватися як бенефіціарні власники.

3) Можливість впливу через укладені комерційні контракти. У складних випадках контроль може здійснюватися через комбінацію комерційних контрактів. А. Кнобел наводить приклад китайської структури Variable Interest Entity (VIE), де іноземці досягають ефекту володіння та контролю не через утримання акцій або голосів, а через різні комерційні контракти[23].

Однак, прикладний аспект застосування інших засобів контролю та проблемні питання її застосування також є предметом дослідження на доктринальному рівні. Дослідження М. Fenwick та інших підкреслює складність застосування концепції beneficial ownership: «поріг володіння акціями, який би означав «контроль» у компанії, може варіюватися від 20% до 33% серед юрисдикцій»[17].

Ми погоджуємось з тим, що критична проблема полягає в тому, що визначення контролю через «інші засоби» залишає значний простір для інтерпретації. Як зазначається у звіті Tax Justice Network, «якщо інформація про бенефіціарну власність є неповною або збирається лише коли вона потрібна, може бути майже неможливо визначити, хто є бенефіціарними власниками»[25].

Для вирішення цих проблем А. Кнобел пропонує два напрями вдосконалення регулювання[23]. В першу чергу пропонується отримання більше інформації. Автор, пропонує вимагати для кожної юридичної особи розкриття інформації про будь-яку довіреність, контракти, угоди або домовленості, що впливають на контроль (наприклад, можливості голосування чи управління) або економічні вигоди. Іншим напрямком для вдосконалення розмиття частки власності шляхом обмеження щодо складності корпоративної структури. На доктринальному рівні пропонується встановити межі складності структури власності та контролю юри-

дичної особи, наприклад, обмежити довжину ланцюга власності або типи дозволених структур.

Окремо розглянемо, як вирішуються ці колізії правозастосування в різних юрисдикціях. Незважаючи на спроби міжнародної гармонізації, юрисдикції по всьому світу застосовують абсолютно різні пороги для визначення факту наявності статусу бенефіціарної власності, що відображає різні підходи до балансування між прозорістю та адміністративним навантаженням.

Світова практика показує, що поріг володіння може варіюватись від 5% (США, Securities Exchange Act)[26] до 25% (ЄС)[27].

Дослідження цього питання дозволяє нам стверджувати, що у США діє одна з найнижчих порогових вимог у світі для розкриття бенефіціарної власності в публічних компаніях. Згідно з Розділами 13(d) та 13(g) Securities Exchange Act 1934 року, будь-яка особа або група осіб, які прямо чи опосередковано набувають бенефіціарну власність понад 5% класу голосуючих цінних паперів, зареєстрованих згідно з Розділом 12 Exchange Act, повинні звітувати про таку бенефіціарну власність[28].

Згідно з положеннями законодавства США правило 13d-3 визначає «бенефіціарну власність» як ситуацію, коли особа має або поділяє повноваження, прямо чи опосередковано, через будь-який контракт, домовленість чи відносини: (а) голосувати або керувати голосуванням цінного папера («повноваження голосування»), або (b) відчужувати або керувати відчуженням цінного папера («інвестиційні повноваження»)[28]. Schedule 13D повинен бути поданий протягом 10 днів після перетину 5% порогу володіння, тоді як деякі кваліфіковані інституційні інвестори можуть подавати менш обтяжливий Schedule 13G протягом 45 днів після закінчення року[29].

На відміну від США, Європейський Союз встановив значно вищий поріг для цілей ідентифікації права бенефіціарної власності. Четверта Директива про протидію відмиванню коштів (тут та надалі - AMLD 4) визначила, що володіння 25% плюс одна акція або володіння понад 25% голосів є індикатором бенефіціарної власності[30].

Водночас, варто відмітити, що підхід описаний вище мав ряд недоліків при його застосуванні, що в подальшому були виправлені. Важливою зміною стало оновлення 2024 року в рамках нової AML Регуляції (Regulation (EU) 2024/1624). Законодавчий підхід на рівні директиви ЄС було виправлено, а поріг володіння було скориговано шляхом зміни формулювання з «понад 25%» (more than 25%) до «25% або більше» (25% or more), що усунуло попередню правову невизначеність щодо того, чи підпадає під вимоги особа, яка володіє рівно 25%[31].

Крім того, стаття 42а нової Регуляції надає Європейській Комісії повноваження встановлювати нижчі пороги (до 15%) для секторів високого ризику після відповідного схвалення[32]. Такий підхід, на нашу думку, дозволяє гнучко застосовувати пороговий підхід до володіння юридичною особою і визначення бенефіціарного власника при цьому де-регулюючи менш ризикові галузі економіки і збільшуючи визначеність щодо ідентифікації бенефіціарного власника в тих галузях де така потреба зумовлена їх економічною природою для досягнення мети, що ставиться в сфері боротьби з відмиванням коштів отриманих злочинним шляхом та застосування норм податкового права.

Вище ми розглянули приклади найбільшого і найменшого порогового значення частки володіння для цілей визначення бенефіціарного власника. Однак, сучасна міжнародна правозастосовна практика також містить приклади проміжних порогів в інших юрисдикціях. Показовим прикладом динаміки порогів є випадок Молдови. У справі Russian Laundromat, де 20,8 мільярда доларів США було переведено з 19 російських банків через Молдову до міжнародних пунктів призначення, зловмисники уникали вимог розкриття бенефіціарної власності при порозі 5%, обмежуючи свої частки до 4,9% на кожну юридичну особу. Коли влада Молдови знизила поріг до 1%, учасники змінили стратегію, обмежуючи свої частки до 0,9%[33].

Також ряд таких країн як, Аргентина, Ботсвана, Еквадор, Саудівська Аравія застосовують підхід « поріг однієї акції». Ці юрисдикції вже вимагають реєстрації бене-

фіціарної власності щоразу, коли будь-хто володіє принаймні однією акцією. Цей підхід базується на розумінні, що бенефіціарна власність «не стосується рівня володіння, що є достатнім або досить великим, щоб вважатися контролюючим володінням, а лише стосується наявності володіння взагалі або контролю чи вигоди»[34].

Варто відмітити, що не лише ЄС має гнучкий підхід до порогового значення володіння, Австралія має стандартний 25% поріг володіння з секторальними винятками. Австралія встановила стандартний поріг 25% або більше акцій компанії чи прав голосу. Однак компанії в чутливих секторах стикаються з додатковим контролем, при цьому деякі галузі вимагають розкриття при нижчих порогах володіння 20% або навіть 10%, залежно від сектора та міркувань безпеки[35]. Ми вважаємо, що такий підхід демонструє, що питання бенефіціарного володіння є важливим не лише для таких сфер міжнародного права, як боротьба з відмиванням коштів отриманих злочинним шляхом, міжнародного податкового права а і питання національної безпеки, особливо в світлі наростаючої глобальної безпекової напруги, однак це питання лежить поза межами цього дослідження тому йому буде приділена увага в інших наших наукових доробках.

Важливо відзначити, що існуючі правозастосовчі підходи до застосування порогового значення володіння, як ознаки бенефіціарності володіння, розглядаються, як такі що мають потребу в вдосконаленні, що було відображено в доктринальній критиці цього підходу.

Дослідження А. Knobell для Tax Justice Network критикує логіку встановлення будь-якого порогу: «Якщо Пауль володіє 30% компанії, а Марія володіє рештою 70%, обидва повинні зареєструватися як бенефіціарні власники (оскільки обидва перевищують поріг 25%), попри те що Пауль не має жодного контролю. Марія має більшість голосів і тому весь контроль»[34].

Ми погоджуємось з думкою, що цей приклад демонструє, що прості порогові критерії не завжди відображають реальний контроль над юридичною особою, що підкреслює

важливість доповнення порогів володіння критеріями контролю через «інші засоби».

Висновки

Аналіз міжнародних стандартів і доктринальних підходів демонструє обмеженість суто порогового підходу до визначення бенефіціарного власника, коли статус бенефіціара пов'язується тільки з досягненням певного відсотка участі у капіталі чи праві голосу. Такі формальні критерії не завжди відображають реальний контроль над юридичною особою, що особливо помітно у випадках розмитого володіння, складних багаторівневих корпоративних структур та використання номінальних власників. У цьому контексті обґрунтованим і необхідним є доповнення порогів володіння критеріями контролю через «інші засоби» – договірні конструкції, повноваження з призначення органів управління, довіреності, фактичну можливість ухвалювати ключові рішення тощо. Врахування цих елементів дозволяє повніше реалізувати функціональний підхід до бенефіціарної власності, забезпечити виявлення реальних кінцевих бенефіціарів і підвищити ефективність міжнародно-правового регулювання у сфері боротьби з відмиванням коштів.

Щодо співвідношення понять «володіння» та «контроль» у міжнародному праві – від податкового виміру до регулювання у сфері протидії відмиванню коштів можна дійти наступних висновків:

1. Концепція бенефіціарної власності історично ґрунтується на розмежуванні між формальним правом власності та фактичним правом на отримання економічних вигод та здійснення впливу (beneficial ownership). Формальний власник може мати юридичний титул на актив, але не контролювати його та не отримувати від нього реальної вигоди, натомість бенефіціарний власник є саме тією особою, яка поєднує економічний інтерес та можливість реального впливу на долю активу чи юридичної особи. Це розмежування – вихідна передумова для сучасних міжнародних стандартів.

2. Подальший розвиток поняття бенефіціарний власник в рамках стандартів у сфері протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму призвів до розширення

підходу до його визначення де ключовим стає не тільки те, хто володіє активом, а й те, хто здійснює контроль над юридичною особою чи операцією. Формула «володіє або контролює» означає, що контроль визнається самостійною підставою для ідентифікації бенефіціарного власника.

3. Порогові значення частки у капіталі чи правах голосу (25 %, 5 % тощо), що застосовуються в різних юрисдикціях, відіграють важливу, але допоміжну роль. Вони дозволяють окреслити коло осіб, щодо яких у першу чергу має бути перевірено статус бенефіціарних власників. Однак практика та доктрина показують, що формальне володіння за порогом не завжди відображає реальний контроль, особливо у випадках розмитої власності, застосування складних багаторівневих структур та номінальних власників. Тому самі по собі пороги не можуть вважатися достатніми для встановлення бенефіціарної власності.

4. Сучасні стандарти, зокрема рекомендаційні документи з бенефіціарної власності, демонструють перехід до розуміння контролю як автономного критерію, який може існувати незалежно від істотної частки формального володіння. Запровадження концепції «other means of control» («інші засоби контролю») дозволяє враховувати повноваження щодо призначення та зміни директорів, широкі довіреності, договірні конструкції, через які фактично здійснюється вирішальний вплив на юридичну особу. Саме це дає змогу «пробитися» крізь розмиту власність, ланцюги проміжних структур і виявити реальну фізичну особу – кінцевого бенефіціарного власника.

5. Еволюція міжнародних стандартів від податкового права до регулювання у сфері протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму свідчить про послідовну зміну акцентів: від домінування критерію володіння до моделі, у якій вирішальне значення має контроль, у тому числі здійснюваний іншими засобами, ніж формальна частка у капіталі. Формальне володіння та пороги частки виступають лише відправною точкою аналізу, тоді як кінцевою метою є встановлення тієї фізичної особи, яка фактично керує юридичною особою, визна-

чає її стратегічні рішення та отримує кінцеву економічну вигоду. Саме таке розуміння співвідношення «володіння» та «контролю» забезпечує більш ефективне виявлення бенефіціарних власників і підвищує результативність міжнародно-правових механізмів у сфері податкового регулювання та протидії відмиванню коштів.

Література

1. Селезень П. О. Правозастосовні аспекти положень про бенефіціарного отримувача в податковому законодавстві України. Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». 2012. № 1(5). С. 1–15.
2. Селезень П. Судова практика Канади щодо тлумачення концепції бенефіціарного власника у контексті її впливу на розвиток правозастосування. Право і суспільство. 2016. № 4-2. С. 241–246.
3. Косенкова А. Г. Концепція бенефіціарного власника в угодах про уникнення подвійного оподаткування. Економіка. Фінанси. Право. 2019. № 7/3. С. 26–31. URL: <https://elar.navs.edu.ua/items/fa53b993-51ab-489f-a985-46aefb6a55bd>
4. Косенкова А. Г. Правовий статус бенефіціарного власника в Україні та країнах ЄС : дис. ... д-ра філософії : 081 Право. Київ, 2024. 261 с.
5. Vogel K. Klaus Vogel on Double Taxation Conventions: A Commentary to the OECD, UN and US Model Conventions for the Avoidance of Double Taxation of Income and Capital. 4th ed. Alphen aan den Rijn : Kluwer Law International, 2015. 1847 p.
6. Du Toit C. P. The evolution of the term “beneficial ownership” in relation to international taxation over the past 45 years. Bulletin for International Taxation. 2010. Vol. 64, No. 10. P. 500–509.
7. Baker P. Beneficial ownership: after Indofood. GITC Review. 2007. Vol. 6, №1. P. 15–28. URL: https://taxbar.com/wp-content/uploads/2016/01/Beneficial_Ownership_PB.pdf (accessed: 16.03.2026).
8. Gooijer J. Beneficial owner: judicial variety in interpretation counteracted by the 2012 OECD proposals? Intertax. 2014. Vol. 42, Iss. 4. P. 204–217.

9. Collier R. Clarity, opacity and beneficial ownership. *British Tax Review*. 2011. №6. P. 684–704.
10. Baker P. Beneficial ownership: after Indofood. *GITC Review*. 2007. Vol. 6, №1. P. 15–28. URL: https://taxbar.com/wp-content/uploads/2016/01/Beneficial_Ownership_PB.pdf
11. Hamra C., Korving J. J. A. M. Beneficial ownership interpreted: to what extent are the OECD and the EU on the same wavelength? *Intertax*. 2021. Vol. 49, No. 3. P. 254–277. DOI: 10.54648/TAXI2021023.
12. Snell's Equity. 35th ed. London : Sweet & Maxwell, 2024.
13. Pettit P. *Equity and the Law of Trusts*. 14th ed. Oxford : Oxford University Press, 2019.
14. Open Ownership. FATF recommendation 24: global standards on beneficial ownership are rising. 07 March 2022. URL: <https://www.openownership.org/en/blog/fatf-recommendation-24-global-standards-on-beneficial-ownership-are-rising/>
15. FATF. *Guidance on Transparency and Beneficial Ownership of Legal Persons*. Paris : FATF, 2023. 78 p. URL: <https://www.fatf-gafi.org/content/dam/fatf-gafi/guidance/Guidance-Beneficial-Ownership-Legal-Persons.pdf>
16. Innes M. Ownership vs control: FATF targets soft power // *IFC Review*. 16 April 2024. URL: <https://www.ifcreview.com/articles/2024/april/ownership-vs-control-fatf-targets-soft-power/>
17. Fenwick M., Vermeulen E. P. M. Disclosure of beneficial ownership after the Panama Papers // *IFC Focus Note*. 2017. No. 14. P. 1–16.
18. FATF. *International Standards on Combating Money Laundering and the Financing of Terrorism & Proliferation: the FATF Recommendations*. Paris : FATF, 2019. 126 p. URL: <https://www.fatf-gafi.org/en/publications/Fatfrecommendations/Fatf-recommendations.html>
19. Basel Institute on Governance. *Beneficial ownership transparency: GCFFC position paper*. Basel, 2021. URL: <https://baselgovernance.org/sites/default/files/2021-09/GCFFC-statement-on-BO-transparency.pdf>
20. Konovalova M., Tuck P., Ormeño Pérez R. In search of the owner: regulating through transparency. *Critical Perspectives on Accounting*. 2023. Vol. 91. Art. 102421. DOI: 10.1016/j.cpa.2022.102421.
21. Pavlidis G. The dark side of anti-money laundering: mitigating the unintended consequences of FATF standards. *Journal of Economic Criminology*. 2023. Vol. 2. Art. 100040. DOI: 10.1016/j.jeconc.2023.100040. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2949791423000404>
22. Fernando F. et al. *Unmasking Control: A Guide to Beneficial Ownership Transparency*. Washington, DC : International Monetary Fund, 2022. URL: <https://www.imf.org/en/publications/books/issues/2022/10/06/unmasking-control-a-guide-to-beneficial-ownership-transparency-517096>
23. Knobel A. Beneficial ownership definitions: determining “control” unrelated to ownership. *Tax Justice Network Briefing*. 23 July 2020. URL: <https://taxjustice.net/2020/07/23/beneficial-ownership-definitions-determining-control-unrelated-to-ownership/>
24. Постанова Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 10.01.2024 у справі № 911/266/22.
25. Knobel A. Why beneficial ownership frameworks aren't working – and what to do about it. London : Tax Justice Network, 2023. 36 p. URL: <https://taxjustice.net/wp-content/uploads/2023/12/Why-beneficial-ownership-registries-arent-working-Tax-Justice-Network-Dec-2023.pdf>
26. U.S. Securities and Exchange Commission. SEC adopts amendments to rules governing beneficial ownership reporting. 10 Oct. 2023. URL: <https://www.sec.gov/newsroom/press-releases/2023-219>
27. Directive (EU) 2015/849 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2015 on the prevention of the use of the financial system for the purposes of money laundering or terrorist financing (consolidated version as of 09.07.2018). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX%3A02015L0849-20180709>
28. 17 CFR § 240.13d-1. Filing of Schedules 13D and 13G. URL: <https://www.law.cornell.edu/cfr/text/17/240.13d-1>
29. Bell B. J. Checkpoints: the consequences of crossing various ownership thresholds.

Holland & Knight LLP, December 2021. URL: <https://www.hkllaw.com/-/media/files/insights/publications/2021/12/checkpoints-the-consequences-of-crossing-various-ownership-thresholds.pdf>

30. Directive (EU) 2015/849 of the European Parliament and of the Council (Fourth Anti-Money Laundering Directive). Art. 3(6)(a)(i).

31. A&O Shearman. New UBO registration rules. 10 October 2024. URL: <https://www.aoshearman.com/en/insights/ao-shearman-in-the-netherlands/102k7qv/new-ubo-registration-rules>

32. Open Ownership. European Union takes important steps towards standardised and interoperable beneficial ownership information. 25 April 2024. URL: <https://www.openownership.org/en/news/european-union-takes-important-steps-towards-standardised-and-interoperable-beneficial-ownership-information/>

33. Kiepe T., Low P. Beneficial ownership in law: definitions and thresholds. Open Ownership, 27 October 2020. URL: <https://www.openownership.org/en/publications/beneficial-ownership-in-law-definitions-and-thresholds/>

34. Knobel A. Beneficial ownership definitions: determining “control” unrelated to ownership. Tax Justice Network Briefing. 23 July 2020. URL: <https://taxjustice.net/2020/07/23/beneficial-ownership-definitions-determining-control-unrelated-to-ownership/>

35. Diligent Corporation. What is a beneficial owner: global compliance requirements. 19 September 2025. URL: <https://www.diligent.com/resources/blog/beneficial-ownership>

ATTRIBUTES OF OWNERSHIP AND CONTROL AS COMPONENTS OF THE CONCEPT OF BENEFICIAL OWNER

The article provides a comprehensive legal analysis of the stages in the evolution of the concept of the beneficial owner in international law, from its formation in English trust law and its subsequent reception

in the OECD Model Tax Conventions to its current consolidation in global standards of transparency, financial monitoring, anti-money laundering and counter-terrorist financing. The purpose of the study is to clarify the legal nature of the concept of the beneficial owner, identify the main stages of its transformation, and determine its functional significance in international tax law and the AML/CFT framework. The methodological basis of the research includes historical-legal, comparative-legal, formal-legal, doctrinal and functional methods, which make it possible to trace the transition from a narrow tax-treaty understanding of the beneficial owner as an instrument for counteracting treaty shopping to the broader FATF approach, under which decisive importance is attached to identifying the ultimate natural person who actually owns or controls an asset, a legal person or a legal arrangement. It is substantiated that, at the initial stage, the concept of beneficial owner performed an auxiliary function in the interpretation of Articles 10–12 of the OECD Model Tax Convention and was aimed at preventing abuse through agents, nominees and conduit structures. The article demonstrates that, following the strengthening of the global AML/CFT regime, the concept acquired an interdisciplinary character and became one of the central instruments of ownership transparency, customer due diligence, tax transparency and financial security. It is proved that the contemporary international legal understanding of the beneficial owner is based on the principle of “substance over form” and gives priority to actual economic interest and control over formal legal title. It is concluded that the evolution of this concept reflects the broader trend towards the unification of international standards governing the identification, verification and use of beneficial ownership information for tax, financial and security purposes.

Keywords: beneficial owner, ownership, control, assets, ownership threshold, money laundering, beneficial ownership, financial monitoring, international tax law, FATF, OECD